Titu Maiorescu

Poeti si critici

Sunt de-abia 14 ani (acum sunt 36), de când prin câteva articole sub numele Directia noua în poezie si proza ne-am încercat sa aratam ce trebuie sa se ceara de la o miscare sanatoasa a literaturei române. Acele articole erau purtate de oarecare speranta, dar de mai putina încredere. În poezie, Pastelurile lui Alecsandri erau un semn de renastere, asupra lui Eminescu - "poet în puterea cuvântului" - se atragea luarea-aminte a publicului, Serbanescu, Petrino, Matilda Cugler, Bodnarescu erau apretiati. În proza - cu împotrivire energica în contra pedantismului Ciparo-Barnutio-Pumnian - se cerea limba fireasca a poporului român, iubire de adevar si cunostinta de cauza; din proza curat literara se relevau Alecsandri, Iacob Negruzzi, Gane; din proza stiintifica, între altele, primele încercari ale d-lor P. P. Carp, Lambrior, Th. Rosetti, Xenopol, chiar si ale d-lor Burla si Panu.
Daca privim astazi la literatura din ultimii ani, timida speranta de atunci se poate schimba într-o încredere sigura pentru directia sanatoasa a lucrarilor intelectuale în România. Nu doara ca toti cei salutati la 1872 au împlinit ceea ce se astepta de la ei; dar unii au întrecut asteptarile si relativ multi altii si-au adaos puterile pentru a da acelei miscari un avânt - daca nu destul de general, dar cel putin destul de puternic pentru a ne face sa simtim un adevarat progres în anul prezent, comparat cu anul 1872.
Alecsandri ne-a înavutit poezia cu Ostasii nostri si cu drame, îndeosebi cu Fântâna Blanduziei; Eminescu a adus lirica româna la o culme de perfectiune; lor li s-au adaos poetii Naum si Vlahuta, comediile d-lor Caragiale si I. Cerchez, novelele d-lor Slavici, Creanga, Barbu Stefanescu-Delavrancea, Gane, Duiliu Zamfirescu, traducerile din Horatiu de d. Ollanescu, lucrarile stiintifice ale d-lor Hasdeu si N. Densusanu, Lambrior, Tocilescu, Brândza, culegerile de poezii si povesti populare ale d-lor Jarnik-Bârseanu, Ispirescu, G. Dem. Teodorescu, T. Burada, M. Pompiliu, cercetarile critice ale d-lor Onciul si Bogdan; iar Convorbirile literare sub redactia d-lui Iacob Negruzzi încep al 20-lea an al activitatii lor - o întreaga miscare, ce da ultimului deceniu un aspect cu totul deosebit si îmbucurator.
În proportia cresterii acestei miscari, scade trebuinta unei critice generale. Din momentul în care se face mai bine, acest fapt însusi este

sprijinul cel mai puternic al directiei adevarate. Poeziile lui Eminescu, Pastelurile si Ostasii lui Alecsandri vor curati de la sine atmosfera estetica vitiata de Macedonski, Aricescu, Aron Densusanu etc., etc. Cuvintele din batrâni ale d-lui Hasdeu sunt de la sine lovitura de moarte a dictionarului Laurian-Massim si a rataciriIor "filologice" de la Târnave. Si asa mai departe.

Nu e vorba, apretierile critice izolate nu vor lipsi si nu vor trebui sa lipseasca niciodata dintr-o miscare intelectuala, si noi însine am citat mai sus articolele d-lor Onciul si Bogdan ca un semn binevenit al timpului de îndreptare. Dar aceste sunt lucrari de amanunte. Sinteza generala în atac, izbirea unui întreg curent periculos o credem acum stearsa de la ordinea zilei pentru partile esentiale în literatura proprie si în stiinta teoretica. Ramâne înca la ordinea zilei în politica, dar de aceasta nu ne ocupam aici.

Misiunea criticei - misiunea de altminteri totdeauna modesta, dar nu fara importanta în modestia ei - ne pare a fi în momentul de fata mai mult de a largi cercul activitatilor individuale, de a destepta tinerimea înca prea amortita de pâcla trecutului si de a îmbarbata spiritele spre lucrarea roditoare.

Este cu mult prea îngusta albia curentului celui nou; în dreapta si în stânga trebuiesc desfundate alte siroaie, care sa întareasca miscarea principala, miscarea însas trebuie sa patrunda mult mai afund. Fara îndoiala, rectificarile, mai ales în materie de stiinta, nu vor putea lipsi uneori din o apretiare a operelor celor mai bune; fara îndoiala, în mijlocul unei activitati critice pentru raspândirea lucrarilor sanatoase se va simti pe ici, pe colea si necesitatea unei loviri directe în contra nulitatilor, care se amesteca fara nici o chemare în ale literaturei: un energic "în laturi!" va trebui dar din când în când sa fie rostit în orice miscare intelectuala.

Însa de aci nu rezulta ca ar fi bine sa se piarda acum timpul cu o tendinta critica în contra acelora care au meritul de a reprezenta astazi însasi miscarea cea buna în o parte esentiala a ei.

Din acest punct de vedere nu este poate de prisos sa facem câteva observari în contra încercarii unor autori de a accentua mai ales partile slabe din întinsa lucrare a d-lui Alecsandri si de a-si ascuti spiritul lor critic înaintea prea micului nostru public cetitor pe socoteala acestui reprezentant de frunte al tinerei noastre literaturi. Asa am cetit într-o Cronica teatrala, publicata în Epoca din 11 ianuarie 1886 de d. Barbu Stefanescu (Delavrancea), o critica aspra în contra lui Despot-voda si în genere în contra dramelor d-lui Alecsandri. Asa am auzit ca într-o conferinta tinuta la Ateneu la 27 februarie 1886, d. Vlahuta a înaltat poeziile lui Eminescu între altele si prin coborârea unei poezii a lui Alecsandri.

Daca dd. Delavrancea si Vlahuta ar fi oameni de a treia mâna, nu am pierde nici un cuvânt asupra criticei lor; dar fiindca sunt dintre scriitorii cu talent ai junei generatii, credem ca lucrul merita o discutie publica, merita si în ceea ce priveste pozitia lor literara, merita si în ceea ce priveste pozitia literara a lui Alecsandri.

Se întelege de la sine ca nu noi vom tagadui orcarui om de buna-credinta si de buna-stiinta dreptul de a spune ceea ce crede adevarat si ceea ce stie gresit într-o activitate publica.

Si fiindca dd. Delavrancea si Vlahuta sunt oameni de buna-credinta si de buna-stiinta în ale literaturei, dreptul lor de a face critica asa cum au facut-o este mai presus de contestare.

Dar una este dreptul si alta este folosul întrebuintarii dreptului în fiece moment. Va fi având si activitatea critica noima ei, si nu orce dispozitie razboinica merita sa fie întrupata într-o scriere.
Si mai întâi trebuie sa constatam ca, de regula, poetii însii sunt cei mai rai critici asupra poeziei altora, în genere artistii însii cei mai contestabili apretiatori teoretici ai artei.
Desi în feluritele combinari ale inteligentelor omenesti s-a putut si se poate întâmpla ca un poet bun sa fie si critic bun, aceasta însa va fi totdeauna o exceptie rara, care va trebui foarte tare legitimata înainte de a fi primita în contra acelei regule generale.
Cine a cetit o data critica lui Voltaire în contra dramelor "barbare" ale lui Shakespeare va sta totdeauna pe gânduri când va mai vedea poetii apucându-se de meseria criticei si nu se va gasi linistit prin dramele criticului Lessing.
Si, în adevar, între natura poetului si natura criticului este o incompatibilitate radicala.
Poetul este mai întâi de toate o individualitate. De la aceleasi obiecte chiar despre care noi toti avem o simtire obisnuita, el primeste o simtire asa deosebit de puternica si asa de personala în gradul si în felul ei, încât în el nu numai ca se acumuleaza simtirea pana a sparge limitele unei simple impresii si a se revarsa în forma estetica a manifestarii, dar însas aceasta manifestare reproduce caracterul personal fara de care nu poate exista un adevarat poet.
Din multe parti ale lumii primeste poetul razele de lumina, dar prin mintea lui ele nu trec pentru a fi stinse sau pentru a iesi cum au intrat, ci se rasfrâng în prisma cu care l-a înzestrat natura si ies numai cu aceasta rasfrângere si colaborare individuala.
Altfel descrie lumea Goethe, altfel o descrie Heine, altfel Leopardi, altfel Victor Hugo, desi cu totii au primit impresii de la aceeas lume. Voltaire a fost foarte capabil de a exprima lumea conform prismei sale personale, dar s-a aratat incapabil de a simti exprimarea lumii iesita din prisma lui Shakespeare.
Caci prisma poetului este menita a rasfrânge raza directa a luminei, dar nu este menita a mai rasfrânge raza o data rasfrânta de o prisma straina. Aceasta însemneaza individualismul poetului.
Criticul, din contra, pre cât este mai putin impresionabil pentru însas lumina directa a obiectelor (din care cauza nici nu se încheaga în el vreo senzatie a lumii pana la gradul de a cere manifestare în forma poetica) prea atât este si mai putin individual. Caci criticul este tocmai foarte impresionabil pentru razele rasfrânte din prisma altora, si individualitatea lui este dar consumata în întelegerea si simtirea altor individualisti.
Criticul este din fire transparent; artistul este din fire refractar. Esenta criticului este de a fi flexibil la impresiile poetilor; esenta poetului este de a fi inflexibil în propria sa impresie.
De aceea criticul trebuie sa fie mai ales nepartinitor; artistul nu poate fi decât partinitor.
Nu este dar chemat d. Barbu St. Delavrancea, nu este chemat d. Vlahuta, a carui prisma este poate înrudita cu a lui Eminescu (si am dori sa nu-i fie prea înrudita, ci sa-si pastreze individualitatea daca o are), nu sunt ei chemati sa judece pentru public lucrarea poetica a d-lui Alecsandri în genul ei propriu. Aceasta sarcina sa ne-o lase noua, publicului care, neavând însine nici o individualitate poetica

pronuntata, suntem mai lesne primitori pentru tot ce este lumina în felurimea manifestarii ei.
Junii nostri poeti sunt chemati sa-si exprime, fiecare în propria sa forma, simtirile primite direct de la lumea reala, dar nu sa-si slabeasca aceasta lucrare creatoare prin priviri de alaturi spre o alta lume subiectiva. Puterea lor intelectuala trebuie întrupata în opere de arta, si nu mistuita în elaborari de critica.

Daca observarile de mai sus sunt legitime în teorie, ele se legitimeaza îndata si în practica; si cu aceasta trecem la o scurta privire a pozitiei lui Alecsandri în literatura româna de astazi.
Îndaratul conferintei d-lui Vlahuta, în partea relativa la antiteza între poeziile lui Eminescu si poezia lui Alecsandri, se ascunde o întrebare pe care d-sa însusi nu a pus-o de-a dreptul înaintea publicului, dar care rezulta întrucâtva din modul d-sale de procedare si care, în orce caz, este pusa de altii, întrebarea: cine este mai mare poet, Eminescu sau Alecsandri?
Întrebarea astfel pusa ne pare din capul locului gresita, si ne pare gresita fiindca este unilaterala si - exact vorbind - o confuzie de cuvinte.
Poet mare! Poet în ce înteles? Poet în care întindere?
Sa ne fie îngaduit sa limpezim mai întâi discutia printr-o paralela din doua literaturi straine.
De la Leopardi avem numai 35 de poezii, toate sunt admirabile. De la Victor Hugo avem sute de poezii, avem si drame, avem si romane, multe sunt contestabile. Cine este mai mare poet, Leopardi sau Victor Hugo? Neputinta de a raspunde dovedeste confuzia întrebarii.
Daca este vorba numai de poezia lirica, si înca, înlauntrul poeziei lirice, numai de exprimarea cea mai frumoasa a unei adânci melancolii în mijlocul aspirarii spre ideal si totdeodata a celei mai amare satire, Leopardi este neajuns si sta deasupra lui Victor Hugo.
Dar numai de aceasta poate fi vorba? Victor Hugo este încarnarea geniului francez al timpului sau în mai toate aspirarile poetice. Iubirea si ura contimporanilor sai, mândria si vanitatea lor, dezrobirea spiritelor de sub jugul clasic si de sub jugul politic, emotiunea maririlor si caderilor istorice, lupta celor mizeri în contra celor preaputernici - toate aceste vibratiuni ale unei întregi epoce au trecut prin rasfrângerea lui Victor Hugo.
Si acuma, ce înteles poate avea întrebarea cine este mai mare poet? Întelesul de a masura incomensurabilele, adica nici un înteles.
Sa ne întoarcem acuma la ale noastre.
Daca din cele 70 de poezii ale lui Eminescu, în adânca lor melancolie si în amaraciunea lor satirica, am lua pe cele mai bune si le-am pune alaturi cu cele mai bune din sutele de poezii lirice ale lui Alecsandri, în eleganta lor stravezie si în simplitatea lor gingasa, uneori banala, discutia ar fi cu putinta.
Dar o asemenea alaturare nu este dreapta.
Alecsandri are o alta însemnatate. În Alecsandri vibreaza toata inima, toata miscarea compatriotilor sai, câta s-a putut întrupa într-o forma poetica în starea relativa a poporului nostru de astazi. Farmecul limbei române în poezia populara - el ni l-a deschis; iubirea românească si dorul de patrie în limitele celor mai multi dintre noi - el le-a întrupat; frumusetea proprie a pamântului nostru natal si a aerului nostru - el a descris-o; [...] când societatea mai culta a putut avea un

teatru în Iasi si Bucuresti - el a raspuns la aceasta dorinta, scriindu-i comedii si drame; când a fost chemat poporul sa-si jertfeasca viata în razboiul din urma - el singur a încalzit ostasii nostri cu raza poeziei. A lui lira multicolora a rasunat la orce adiere ce s-a putut destepta din miscarea poporului nostru în mijlocia lui.
În ce sta valoarea unica a lui Alecsandri?
În aceasta totalitate a actiunii sale literare.

(1886)